

ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΧΩΡΟΥ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ

Εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν χώρον τῆς Μαντινεΐας ἤρχισαν κατὰ τὸ ἔτος 1961 ἐργασίαι καθαρισμοῦ καὶ διαμορφώσεως.

Τὰ πρὸ ἐβδομηκονταετίας ἀποκαλυφθέντα ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἐρείπια ὑπέστησαν κατὰ καιροὺς συνεχεῖς λεηλασίας ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς. Πλὴν τούτου, οἱ διασκορπισθέντες σωροὶ χωμάτων καὶ λίθων ἐκ τῆς παλαιᾶς ἀνασκαφῆς ὡς καὶ τὰ εἰς τὴν περιοχὴν λιμνάζοντα ὕδατα ἐπέφεραν διὰ προσχώσεων σημαντικὴν ἀλλοίωσιν τοῦ χώρου, εἰς τρόπον ὥστε εἰς πολλὰ σημεῖα αἱ ἐργασίαι νὰ λάβουν χαρακτῆρα ἀνασκαφῆς.

Διὰ τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ ἀρχαίου θεάτρου διεπιστώθη ὅτι αἱ σειραὶ καθισμάτων, τὰς ὁποίας εἶχον φέρει εἰς φῶς αἱ παλαιαὶ ἀνασκαφαί, δὲν ὑπέστησαν σημαντικὰς ζημίας πλὴν τῆς πρώτης ἀπὸ ἀνατολῶν κερκίδος τῆς βορείας πτέρυγος, ἔνθα σφύζονται μόνον αἱ τρεῖς κατώτεροι σειραί. Ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν κλιμάκων, τῶν ἀγούσων εἰς τὸ διάζωμα, τῆς μὲν ΒΑ οὐδεμία τῶν ἀναφερομένων ἐν Fougères Mantinée σ. 169. πέντε (5) βαθμίδων εὐρέθη, τῆς δὲ ΝΑ εὐρέθη μόνον ἡ μία. Ἡ ΝΑ ἐξωτερικὴ κλίμαξ ἔχει καταπλακωθῆ ὑπὸ μετακινήθων λίθων. Ἐκ τοῦ συγκροτήματος σκηνῆς - προσκηνίου ἀπεκαλύφθη τὸ θεμέλιον τῆς σκηνῆς καὶ ἐκ τοῦ τοίχου τοῦ προσκηνίου μόνον τὸ νότιον ἡμισυ ἄνευ οὐδενὸς ἴχνους στερεώσεως κίωνων (Fougères ἔ.ά. σ. 172).

Περαιτέρω ἐκαθαρίσθησαν οἱ τοῖχοι τῶν δύο ὀπισθεν τῆς σκηνῆς «ναῶν» (Fougères, ἔ.ά. σ. 190) εἰς μικρὸν βάθος διὰ τὸν φόβον καταστροφῆς τῶν εὐτελῶν τοιχαρίων.

Διὰ τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ Ἡρώου τοῦ Ποδάρου (Fougères ἔ.ά. σ. 190) διεπιστώθη ἡ καταστροφὴ ὀλοκλήρου τῆς νοτίας μακρᾶς πλευρᾶς τοῦ ἐκ πλακῶν θεμελίου.

Μεγαλύτερα φαίνεται νὰ εἶναι ἡ καταστροφὴ τῶν παρακειμένων τοῦ θεάτρου «Ἡραίου» καὶ «ναοῦ τοῦ Διὸς Σωτήρος» (Fougères ἔ.ά. σ. 187). Τοῦ πρώτου ἐκαθαρίσθη ἡ ΒΑ γωνία, ὅπου φαίνεται νὰ ἔχη διατηρηθῆ μόνον τὸ ἐκ μικρῶν ἀκανονίστων λίθων θεμέλιον. Τοῦ δευτέρου ἐφάνη τμήμα τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ἐκ μιᾶς μόνον σειρᾶς πλακῶν.

Εἰς καλυτέραν κατάστασιν διετηρήθη τὸ Βουλευτήριον διὰ τὴν στερεότητα καὶ ἐπιμέλειαν τῆς κατασκευῆς. Ἐκ τῆς νοτίας κιονοστοιχίας διεσώθη μόνον ὁ στυλοβάτης ἄνευ οὐδενὸς ἴχνους ἐκ τῶν βάσεων καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν κίωνων, τὰ ὅποια εἶχε φέρει εἰς φῶς ἡ παλαιὰ ἀνασκαφὴ

(Fougères σ. 176). Ἐκτοτε κατεστράφησαν ἐπίσης τὰ δύο βάθρα τοῦ ἑνὸς τῶν δυτικῶν διαμερισμάτων τῆς μεταγενεστέρως διαμορφώσεως τοῦ κτηρίου ὡς καὶ τὸ πλακόστρωτον ἐπὶ τοῦ ὀποίου ἔβαινε τὸ διαχωριστικὸν κιγκλίδωμα (Fougères σ. 176).

Ἐκ τοῦ συγκροτήματος τῆς Ἀγορᾶς ἐκαθαρίσθησαν ὁ «μάκελλος» καὶ «τὰ ἐργαστήρια τῆς Ἐπιγόνης» καὶ ἡ ΒΑ γωνία τῆς ὀρθογωνίου αὐλῆς τῆς παλαιᾶς Ἀγορᾶς (Fougères σ. 180). Εἰδικώτερον διεμορφώθησαν οἱ περίξ τῆς πλακοστρώτου αὐλῆς χώροι, ἐλάχιστοι τοῖχοι τῶν ὀποιῶν ἔχουν ἀπομείνει, διὰ τὴν εὐτέλειαν τῆς κατασκευῆς. Τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ καλουμένου «ἀψιδωτοῦ διαμερισματος» (Fougères σ. 182) μικρὸν μόνον μέρος διετηρήθη.

Τῆς «ἐξέδρας τῆς Ἐπιγόνης» ἤρχισε δοκιμαστικῶς ὁ καθαρισμὸς τῆς ΝΑ γωνίας.

*

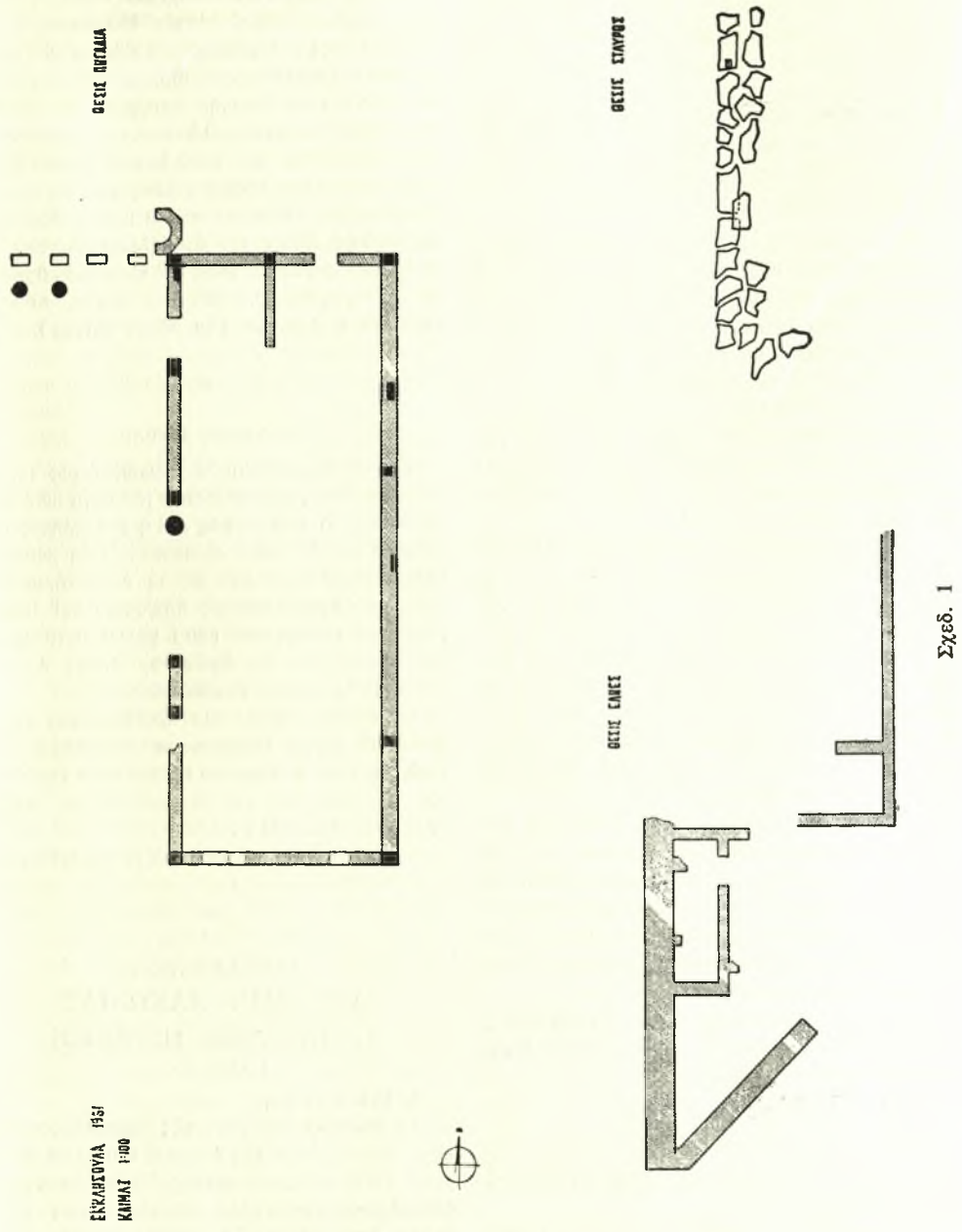
ΔΟΚΙΜΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΑΦΗ
ΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΟΥΛΑΝ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Μικρὰ δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ διεξήχθη κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου 1961 εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Νέα Ἐκκλησοῦλα (τέως Μερτζέ) τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως (Σχ ε δ. 1).

Ἡ ἔρευνα ἐνετοπίσθη εἰς τρία σημεῖα τῆς περιοχῆς ἧτοι: εἰς τὴν παρὰ τὸ χωρίον Νέα Ἐκκλησοῦλα θέσιν «Πηγάδια», εἰς τὴν θέσιν «Ἐληές», ἐναντι τῶν ὑψωμάτων τοῦ ἐγκαταλειφθέντος χωρίου Μερτζέ, εἰς τὴν θέσιν «στὸ Σταυρὸ» τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου Βάγγου.

Ἡ περιοχὴ δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε ἐρευνηθῆ, ἡ δὲ μικρὰ ἐφετείνῃ ἀνασκαφὴ ἐκρίθη ἀναγκαία ἐκ τῆς σπουδαιότητος τῶν τυχαίων εὐρημάτων. Τὰ εὐρήματα ταῦτα (λίθινα ἐργαλεῖα, χαλκαὶ λόγχοι καὶ ἐλάσματα, ἀγγεῖα καὶ ὄστρακα ἀπὸ τοῦ Ζ' π. Χ. αἰ. μέχρι τῶν Βυζαντινῶν χρόνων) περιεσυνελέγησαν κατὰ καιροὺς εἰς τὴν μεταξύ τῶν θέσεων «Σταυρὸς» καὶ «Ἐληές» περιοχὴν. Αἱ ἐργασίαι ἀπέβλεψαν εἰς τὸν ἐντοπισμὸν τῶν κυρίων σημείων τῆς περιοχῆς, τὰ ὅποια ἤθελον ἴσως κατευθύνει μελλοντικὰς ἐρευνας.

Ι. Εἰς τὴν θέσιν «Πηγάδια» ἐπεσημάνθη κτίσμα βυζαντινῶν χρόνων. Συγκεκριμένως ἀπεκαλύφθη ἡ γραμμὴ τῶν θεμελίων τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος ὀρθογωνίου κτηρίου εἰς μῆκος, ἀπὸ βορρᾶν πρὸς νότον, 26 μ. Ἡ τοιχοδομία σύγκειται ἐξ ἀκανονίστων μικρῶν λίθων καὶ κεράμων ἐντὸς παχέος στρώματος κονιαμένου. Συνεχόμενον πρὸς τὴν βορείαν πλευρὰν τούτου ὑπάρχει ἕτερον μι-

κρὸν κτίσμα ἀπολήγον πρὸς Ἄνατολὰς εἰς μικρὰν κόγχην.

II. Εἰς τὴν περιοχὴν «Ἐληές» διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς μικροῦ κτηριακοῦ συγκροτήματος ρωμαϊκῶν χρόνων μὲ συνεχόμενους χώρους ἐν εἶδει μικρῶν δωματίων. Ἡ τοιχοδομία εἶναι ἀκανόνιστος ἐκ μικρῶν λίθων καὶ κεράμων ἐντὸς ἀφθόνου κονιάματος. Οἱ τοῖχοι σφύζονται μέχρις ὕψους 0,47 μ. κάτωθεν τούτων συνεχίζεται τὸ θεμέλιον εἰς βάθος 0,50 μ.

III. Εἰς τὴν περιοχὴν «στὸ Σταυρὸ» εὐρέθησαν λείψανα ἀρχαϊκῶν χρόνων. Ἀνεσκάφη τμήμα τῆς θεμελίωσης τῆς δυτικῆς πλευρᾶς κτηρίου — ναοῦ ἴσως — εἰς μήκος ἀπὸ τῆς ΝΔ γωνίας πρὸς Βορρᾶν 15 μ. Τὸ θεμέλιον τοῦτο βαίνει ἐπὶ ὑποδομῆς ἐρριμμένων λίθων, σύγκεται δὲ ἐκ δύο ἐπαλλήλων σειρῶν πλακῶν πάχους 0,30 μ. καὶ ἀκανόνιστου σχήματος. Ὑπὸ τὴν νοτιᾶν πλευρὰν τοῦ ἐν λόγῳ κτηρίου εὐρέθη μικρὸς ἀποθέτης ἀναθημάτων τοῦ τέλους τοῦ Ζ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰ.

Ὁ ὅλος χώρος εἶναι λίαν τεταραγμένος ἐκ τῶν καθιζήσεων καὶ διαβρώσεων τοῦ ἐδάφους, αἱ ὁποῖαι εἶναι συνήθεις εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς Μεγαλοπόλεως. Τὰ ἐρείπια κεῖνται ἐπὶ τῆς κλιτύος λόφου, ἐκ δὲ τῆς διαβρώσεως καὶ τῆς ἀπὸ μακρὸν συνεχοῦς καλλιέργειας τοῦ ἐδάφους τὸ νοτιώτερον τμήμα τῆς θεμελίωσης καὶ ὁ ἀποθέτης εὐρέθησαν εἰς βάθος μόλις 0,15 – 0,20 μ. Οὕτω κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ἀρότρου τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἀποθέτου.

Πλήν τοῦ περιεχομένου τοῦ ἀποθέτου, ἐνισχύει τὴν ὑπόθεσιν ὑπάρξεως ἀρχαϊκοῦ ναοῦ καὶ ἡ εὐρεσις ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ θεμελίου τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τεμαχίου πηλίνου κυκλικοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ γνωστοῦ ἀρχαϊκοῦ λακωνικοῦ τύπου μετὰ γραπτῆς διακοσμῆσεως φολιδωτοῦ καὶ γλωσσωτοῦ κοσμήματος.

Ὁ χώρος κατεκλήθη καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους, μεσαιωνικούς, χρόνους, ὡς μαρτυροῦν τὰ εὐρεθέντα ὄστρακα καὶ κέραμοι.

Ὁ ἀρχαϊκὸς ἀποθέτης

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀποθέτου εὐρέθη λίαν διαβεβρωμένον καὶ κατὰ μέγα μέρος εἰς θρυμματώδη κατάστασιν.

Εἰς μεγάλην ἀναλογίαν εὐρέθησαν σιδηρᾶ ἀντικείμενα κυρίως λόγχοι, σαυρωτῆρες καὶ μικροὶ ἀμφίστομοι πελέκει.

Ἐκ τῶν χαλκῶν σημειοῦμεν μικρὸν ἀριθμὸν μικρογραφικῶν ἀναθηματικῶν ἀγγείων, δύο περόνας, καὶ τὸ ἀξιολογώτερον εὑρημα τοῦ ἀπο-

θέτου χαλκοῦν ἀκέραιον ἄριστα διατηρημένον ἐπισφύριον.

Τὸ εἰς κεραμεικὴν περιεχόμενον τοῦ ἀποθέτου εἶναι κυρίως ἀρύβαλλοι εἰς δύο κατηγορίας: α) σφαιρικοὶ μελαμβαφεῖς καὶ ἄβαφοι, β) ἀπίοσχημοι καὶ σφαιρικοὶ ἐξ ὑποπρασίνου κορινθιακοῦ πηλοῦ μετὰ γραπτῆς διακοσμῆσεως. Ἡ δευτέρα αὕτη κατηγορία, πλὴν τῶν εἰσηγμένων γνησίων προϊόντων τοῦ κορινθιακοῦ ἐργαστηρίου, φαίνεται νὰ εἶναι κυρίως τοπικῆ μίμησις Πρωτοκορινθιακῆς, Πρωίμου καὶ Μέσης Κορινθιακῆς κεραμεικῆς. Πλὴν τοῦ ἀρρύβαλλου ἀπαντοῦν ὡς σχήματα, τὸ ἀλάβαστρον, τὸ πλαστικὸν ἀγγεῖον, τὸ κολλυροειδές, ὁ κύαθος, ὁ ἄσκος, τὸ πινάκιον καὶ ἡ λάκαινα (ἐν μόνον δειγμα).

*

ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΤΕΓΕΑΣ

Εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν Μοῦσεῖον τῆς Τεγέας ἤρχισεν, ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ἐργασιῶν ἐπιανεκθέσεως, ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ συντήρησις τῶν χαλκῶν τοῦ ἐν λόγῳ Μοῦσειου. Ἦδη μετεφέρθησαν πρὸς θεραπείαν εἰς τὰ ἐργαστήρια τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μοῦσειου καὶ ἐκαθαρίσθησαν πεντήκοντα (50) χαλκᾶ ἀντικείμενα τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ἱερῶν τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς καὶ τῆς Ἀρτέμιδος Κνακατίδος.

Κατεσκευάσθησαν νέαι προθήκαι καὶ ἐξετέθησαν τὰ χαλκᾶ ἐλάσματα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Καθηγητοῦ κ. Κ. Ρωμαιοῦ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Σωτείρας καὶ τοῦ Ποσειδῶνος εἰς Ἀσέαν (ΑΕ 1957 σελ. 114) .

ΘΕΟΔΩΡΑ Γ. ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ

*

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ

ΑΡΚΑΔΙΑΣ - ΛΑΚΩΝΙΑΣ

Α. ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Ι ΛΑΚΩΝΙΑ

1. Μυστράς

Τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ τῆς Περιβλέπτου διέσφριζε μέρος μόνον τῆς ἀρχαίας του πλακοστρώσεως. Τὰ κενὰ εἶχον συμπληρωθῆ δι' ἐρυθρωποῦ ὑδραυλικοῦ κονιάματος δημιουργούντος ἐντύπωσιν δυσάρεστον. Τὰ συμπληρώματα ἀπεξέστησαν καὶ τὰ κενὰ ἐκαλύφθησαν διὰ μαρμαρίνων, ὑποτέφρων, τετραπλευρῶν πλακῶν μὲ ἀδρᾶν ἐπιφάνειαν κατὰ σχέδιον τοῦ παρὰ τῇ Διευθύνσει Ἀναστηλώσεως ἀρχιτέκτονος κ. Χαρ. Μπούρα.